

DỰ ÁN PHÁT TRIỂN GIÁO DỤC TRUNG HỌC CƠ SỞ II VỚI CÔNG TÁC HƯỚNG NGHIỆP, HƯỚNG HỌC CẤP TRUNG HỌC CƠ SỞ

• TS. TRẦN ĐỨC VƯỢNG - TS. VŨ QUỐC ANH
Viện Chiến lược và Chương trình giáo dục

I. Hướng nghiệp trong nhà trường phổ thông là biện pháp tích cực nhằm phân luồng học sinh sau tốt nghiệp trung học cơ sở (THCS) hay trung học phổ thông (THPT) và sớm định hướng nghề nghiệp cho các em.

Giáo dục hướng nghiệp là hoạt động giáo dục nhằm giúp học sinh lựa chọn nghề một cách tự giác, phù hợp với năng lực, sở trường, nguyện vọng của bản thân cũng như biết kết hợp một cách hài hoà giữa lợi ích cá nhân với lợi ích xã hội.

Có một thực tế đáng lo ngại là không phải ai cũng nhận thức được đúng đắn vị trí và vai trò của giáo dục hướng nghiệp, mặc dầu ở những nước phát triển, người ta quan tâm đến điều này ngay từ những năm cuối của bậc tiểu học. Quan niệm truyền thống “duy hữu độc thư cao” (chỉ đọc sách mới cao quý), quan niệm nhà trường chỉ là nơi dạy chữ đã khiến nhiều người coi giáo dục hướng nghiệp là một khái niệm xa lạ và là rào cản cho việc học chữ và dạy chữ, lấy văn bằng làm mục đích của học tập, trên 95% học sinh sau THCS nhất thiết phải vào THPT dù ở bất cứ loại hình công lập, bán công hay tư thục. Cũng vì vậy, sau tốt nghiệp THPT, bất chấp năng lực học tập của mình mọi người đều chạy đua vào các trường đại học hay cao đẳng, vài ba lần không đạt mới chịu vào trường đào tạo nghề; mặc dù có tính chỉ có 5-6 % vào đại học và cao đẳng. Tình trạng ấy khiến chúng ta đang ở trong cảnh thừa thầy thiếu thợ, thừa lao động không qua đào tạo (72%), thiếu lao động được đào tạo (28%).

Đã có những lời cảnh báo rằng, với tốc độ và quy mô đầu tư lớn như hiện nay, những dự án

từ trăm triệu đến tiền tỉ đô la Mỹ, rất có thể chúng ta phải nhập khẩu lao động có kĩ thuật cao từ các nước Đông Nam Á như Thái Lan hoặc Malayxia trong khi trên thị trường lao động lại dồi dào nhân công giá rẻ nhưng không được đào tạo.

Cũng không hẳn lỗi tại học sinh hay dư luận và tâm lí xã hội. Còn có nguyên nhân từ các nhà quản lí giáo dục. Đó là việc học sinh còn xa lạ với tư vấn hướng nghiệp, chúng ta chưa có đội ngũ cán bộ tư vấn hướng nghiệp được đào tạo, trong khi đó ở các nước phát triển có hẳn đạo luật về quyền được tư vấn nghề nghiệp của thanh niên, đạo luật quy định về trách nhiệm pháp lí và phẩm chất đạo đức của chuyên gia tư vấn hướng nghiệp, về trách nhiệm và sự tham gia của nhà trường, của phụ huynh học sinh vào các hoạt động tư vấn hướng nghiệp cho học sinh của trường mình, cho chính con em mình cũng như mối quan hệ giữa chuyên gia tư vấn với học sinh và phụ huynh học sinh.

II. Thực ra không phải chúng ta không quan tâm đến vấn đề này, nhưng điều gần như mọi sự vẫn còn nằm trong những điều luật, những văn kiện, nghị định hay chỉ thị, hướng dẫn mà chưa được sự đồng thuận hay tự giác thực hiện của dư luận và đời sống xã hội.

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ X thông qua văn kiện xác định đổi mới toàn diện giáo dục, đào tạo trong đó yêu cầu dạy học phân ban và tự chọn ở cấp THPT trên cơ sở làm tốt công tác hướng nghiệp và phân luồng từ THCS.

Điều 27 của Luật Giáo dục 2005 chỉ rõ mục tiêu của giáo dục phổ thông là nhằm chuẩn bị

cho học sinh tiếp tục học lên hoặc đi vào cuộc sống lao động, tham gia xây dựng và bảo vệ tổ quốc..., làm cho học sinh có những hiểu biết thông thường về kĩ thuật và hướng nghiệp, có điều kiện phát huy năng lực cá nhân để lựa chọn hướng phát triển, tiếp tục học lên đại học, cao đẳng, trung cấp, học nghề hoặc đi vào lao động phục vụ đời sống. Điều 28 của bộ luật này xác định nội dung của giáo dục phổ thông phải đảm bảo tính phổ thông, cơ bản, toàn diện, hướng nghiệp và có hệ thống.

Nghị định của Chính phủ quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Giáo dục có giải thích rõ về mối quan hệ giữa hướng nghiệp và phân luồng giáo dục như sau:

+ Hướng nghiệp trong giáo dục là hệ thống các biện pháp tiến hành trong và ngoài nhà trường để giúp học sinh có kiến thức về nghề nghiệp và có khả năng lựa chọn nghề nghiệp trên cơ sở kết hợp nguyện vọng, sở trường của cá nhân với nhu cầu sử dụng lao động của xã hội.

+ Phân luồng trong giáo dục là biện pháp tổ chức hoạt động giáo dục trên cơ sở thực hiện hướng nghiệp trong giáo dục, tạo điều kiện để học sinh tốt nghiệp THCS, THPT tiếp tục học ở cấp học hoặc trình độ cao hơn, học trung cấp, học nghề hoặc lao động, phù hợp với năng lực, điều kiện cụ thể của cá nhân và nhu cầu xã hội, góp phần điều tiết cơ cấu ngành nghề của lực lượng lao động phù hợp với nhu cầu phát triển của đất nước.

Chỉ thị của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo ngày 27-03-2003 cũng quy định về tăng cường giáo dục hướng nghiệp với 6 nội dung cần triển khai là: (1) Xác định nhận thức về giáo dục hướng nghiệp; (2) Quán triệt yêu cầu giáo dục hướng nghiệp trong quá trình xây dựng chương trình và biên soạn sách giáo khoa; (3) Triển khai hoạt động hướng nghiệp và tư vấn hướng nghiệp; (4) Nâng cao chất lượng dạy nghề phổ thông; (5) Xây dựng các trung tâm kĩ thuật tổng hợp-hướng nghiệp; (6) Xã hội hoá giáo dục hướng nghiệp.

III. Dự án Phát triển giáo dục THCS là Dự án vốn vay được kí kết giữa nhà nước Việt Nam và Ngân hàng phát triển châu Á đang ở giai đoạn II, bắt đầu từ năm 2005 và kết thúc vào năm 2010 có một thành phần dành cho công tác giáo dục hướng nghiệp với những hoạt động chủ yếu sau đây: (1) Biên soạn tài liệu, tổ chức các lớp bồi dưỡng cho hiệu trưởng, giáo viên trường THCS, cán bộ hướng nghiệp nhằm nâng cao chất lượng giáo dục hướng nghiệp qua các hoạt động dạy, học và đặc biệt qua các môn vật lí, hoá học, sinh học, công nghệ và tăng cường chất lượng các buổi sinh hoạt hướng nghiệp; (2) Cung cấp thiết bị cho 64 trung tâm kĩ thuật tổng hợp hướng nghiệp nhằm giúp những trung tâm này có điều kiện làm tốt công tác hướng nghiệp cho học sinh và xây dựng đội ngũ tư vấn nghề nghiệp; (3) Hoàn thiện các tài liệu hướng nghiệp để thành tài liệu giáo khoa chính thức đồng thời biên soạn tài liệu giới thiệu ngành nghề trong phạm vi cả nước và hỗ trợ trường cao đẳng sư phạm biên soạn về ngành nghề địa phương; (4) Hỗ trợ các cơ quan hữu quan của Bộ tổ chức thử nghiệm đẩy mạnh và thực sự nâng cao hiệu quả công tác hướng nghiệp cho học sinh lớp 8 và 9, góp phần cải thiện việc lựa chọn hướng đi của học sinh sau tốt nghiệp THCS phù hợp với sự phát triển của bản thân và yêu cầu xã hội; (5) cung cấp các khoá học ngắn hạn cho một số cán bộ nhằm xây dựng đội ngũ chuyên sâu về giáo dục hướng nghiệp.

Từ tháng 3 năm 2006 đến nay, các trợ lí và cán bộ của dự án đã cùng với chuyên gia hướng nghiệp trong nước và chuyên gia quốc tế, ông Carsten Jepsen, quốc tịch Đan Mạch, tiến hành nhiều hoạt động nhằm thực hiện những điều khoản tham chiếu ghi trong hiệp định.

Dự án đã tiến hành khảo sát nhiều trung tâm kĩ thuật tổng hợp – hướng nghiệp tại các tỉnh Lạng Sơn, Cao Bằng, Hà Nội, Bắc Ninh, Thái Bình, Thừa thiên-Huế, Quảng Nam, Lâm Đồng, Long An và Tiền Giang, thăm cơ sở vật chất, trang bị kĩ thuật và xem xét các hoạt động dạy

nghề, đặc biệt quan tâm đến khâu tư vấn hướng nghiệp cho học sinh, nhất là học sinh THCS...

Tháng 3.2006, Dự án đã phối hợp với TW Hội Khuyến học Việt Nam, Trung tâm lao động-hướng nghiệp của Bộ tổ chức 3 lớp tập huấn ở Hà Nội, Nghệ An và TP. Hồ Chí Minh cho cán bộ phụ trách công tác hướng nghiệp của các Sở GD-ĐT, các cán bộ phòng giáo dục về những lí luận chung về giáo dục hướng nghiệp và tư vấn hướng nghiệp cũng như sử dụng phần mềm hỗ trợ tư vấn hướng nghiệp, hướng học.

Nhằm trao đổi kinh nghiệm về hoạt động hướng nghiệp, hướng học giữa các trung tâm kĩ thuật tổng hợp hướng nghiệp trong toàn quốc, Dự án đã tổ chức cuộc Hội thảo về giáo dục hướng nghiệp và sử dụng phần mềm hỗ trợ tư vấn hướng nghiệp, hướng học tại TP. Thái Bình, tháng 4.2007, với sự tham dự của giám đốc 26 trung tâm, một số hiệu trưởng trường THCS tỉnh Thái Bình; trong đó có những trung tâm thực hiện rất tốt các hoạt động hướng nghiệp, hướng học cho học sinh như Bắc Ninh, Đà Lạt, Thái Bình, Nghệ An, Hà Tĩnh, Quảng Bình...

Trong tháng 5.2007, Dự án đã tổ chức 4 lớp hội thảo tập huấn Giáo dục hướng nghiệp và tư vấn hướng nghiệp tại Hà Nội, Nghệ An và TP. Hồ Chí Minh cho các đối tượng là chuyên viên hướng nghiệp các sở GD-ĐT, hiệu trưởng các trường THCS điểm ở các tỉnh, thành phố và giáo viên các bộ môn vật lí, hoá học, sinh học và công nghệ ở những trường điểm này. Thông qua nội dung các bài giảng của chuyên gia, học viên các lớp tập huấn hiểu được kết cấu của hệ thống giáo dục, nhất là giáo dục hướng nghiệp và dạy nghề ở các nước phát triển, cách thức thực hiện hoạt động tư vấn hướng nghiệp cho học sinh, nghiên cứu các lí thuyết và phương pháp luận hiện đại về tư vấn hướng nghiệp cũng như cách thức sưu tầm, biên soạn và sử dụng tài liệu hướng nghiệp, nội dung công tác quản lí và chỉ đạo hoạt động hướng nghiệp ở trường THCS và cách tích hợp giáo dục hướng nghiệp với các môn học khác như vật lí, hoá học, sinh học và

công nghệ. Các học viên cũng được dành nhiều thời gian để tiến hành các hoạt động tích cực theo nhóm, trong đó mỗi người tự đóng vai nhà tư vấn giải quyết tình huống cụ thể cho học sinh, góp ý và đề xuất việc biên soạn và sử dụng tài liệu hướng nghiệp và tư vấn hướng nghiệp cũng như phác thảo công việc sẽ làm tại địa phương sau lớp tập huấn. Các học viên khẳng định lớp tập huấn đã thu được kết quả rất cao ở chỗ được mở rộng tầm hiểu biết và nâng cao nhận thức về giáo dục hướng nghiệp và tư vấn hướng nghiệp, hướng học; được tích cực và chủ động góp phần vào kết quả lớp học và được tự vạch ra hoạt động cho chính mình. Các học viên cũng kiến nghị với các cấp quản lí giáo dục từ TW đến địa phương quan tâm hơn nữa đến giáo dục hướng nghiệp, cụ thể là nâng cao nhận thức trong công tác quản lí, coi giáo dục hướng nghiệp như một bộ phận quan trọng của giáo dục toàn diện, cung cấp các tài liệu giảng dạy và thiết bị kĩ thuật, đào tạo cán bộ tư vấn hướng nghiệp và xây dựng phòng tư vấn hướng nghiệp.

Trong thời gian tới, Dự án tiếp tục những công việc đã thực hiện trong thời gian qua; đó là tiến hành biên soạn và thẩm định các tài liệu hướng nghiệp, củng cố năng lực cho nhóm tập huấn cấp quốc gia rồi đến cấp tỉnh, thành phố và triển khai kế hoạch tập huấn "phân tầng" ở các địa phương.

Hi vọng rằng với những cố gắng trong hoạt động hướng nghiệp của Dự án, với sự nhận thức ngày càng đúng đắn và sự quan tâm của các cấp quản lí giáo dục, được sự ủng hộ của dư luận xã hội, giáo dục hướng nghiệp sẽ có được những bước tiến mới, đóng góp tích cực cho sự nghiệp giáo dục toàn diện học sinh.

SUMMARY

The author touches on the importance of career-oriented education in lower secondary education and introduces the major career-oriented education activities carried out by the Project of Lower Secondary Education Development in the past period of time and in the time to come.